

Slovstvene stvari.

Druga beseda o novi izdaji Miklošičevega

„Berila za osmi gimnazijalni razred“.

Poslal J. Navratil.

Toliko da je bila razposlana istega berila druga izdaja, ki sem jo po vis. naučnega ministerstva nálogu in dogovoru z gosp. dvorskim svétnikom dr. Fr. vitezom Miklošičem zbog silne potrebe in kratkega ob-roka poleg mnogih svojih opravkov vredil in nekoliko predelal na nagle, — pretrese in obere jo na vrat na nos v „Slov. Nar.“ 13. septembra t. l. neki gosp. K. (Jako bi mu pristojal neslovenski priimek „Konfusionsrat“, kar pride še na vrsto). Sreča, da se je izpovedal g. K. očitno, da... ni veščák, rekši: „Obširno kritiko prepuščamo veščakom“.

Dobro. Presodila sta do zdaj knjigo dva veščaka, pa mislim, (a to velim nehoté samo zagovarjaje se), da mi ni bila baš neugodna niti prva presodba v „Slovenecu“ 17. septembra, niti druga v „Kresu“ 1. oktobra; kajti „Slovenec“ pravi o drugi izdaji: „Kolikor se pa na prvi pogled vidi, je vendar mnogo pripravnejša [od prve]“. Isto tako sodi „Kres“, ki veli sklepa je svojo presodbo: „Pri vsem tem je pa druga izdaja vendar dosti bolj rabljiva, nego je bila prva.“

Bila sta namreč oba lista oziroma gg. veščaka tako blagovoljna in pravična, da sta uvažila 1) to, da berilo ni novo, nego samo nekoliko predelano, 2) pa i moj zagovor, ki se čita v mojem, to je, v drugem predgovoru, ter so ga blagovoléle priobčiti na to tudi vrle „Novice“ (21. sept.) na str. 305., da bi se vedelo, kako so mi bile zvezane roke.

Povedano je bilo ondi po pravici tako: „Če se ni moglo ugoditi vsem željam, pomisliti treba, da mi je bilo po višem nálogu „Miklošičevega Berila“ drugo izdajo „vrediti tako, da se znatno ne razprostrani prejšni obsežek“.

Glušil se je pa teh mojih besed in pristojne prošnje moje blagi g. K. pa drznil trditi, da se v rečeni knjigi slovensko slovstvo nalašč (!?) od uborne (?) strani kaže.

„Marsikateremu tujcu je“ — huduje se g. K. na posled — „morda to po volji, domačemu, ki resnico o svojem narodu nalašč (!?) prikriva, bodi sramota ve-komaj!“

Obsodil se je s temi besedami preblagi g. K., da ne rabim hujega izraza v svoji slepoti sam; kajti on je „nalašč prikrival“ in povse zamolčal čitateljem „Narodovim“ moj važni zagovor, ter me hotel tako — žalostna mu majka! — očrniti pred vsem slovenskim narodom.

Ali kako je zagazil ta neblagovoljni „Konfusionsrat“!*) Da bi mu res jako pristojal ta neslovenski pridevek, kaže nam ta čudna okolnost, da je g. K. zblodil Miklošičev (prvi) predgovor z mojim (drugim), ter ošteva mene zbog dozdevnega nelogičnega (?) pisanja, ki se pa nahaja v prvem, tedaj v Miklošičevem predgovoru.

„Tako nelogično pisaričenje (sic) se nobenemu di-jaku ne sme dovoliti itd.“ — Na glas sem se zasmejal pri teh Konfusionsratovih besedah, misleč: kaj poreče gosp. Miklošič, „philosophiae et iuris utriusque doctor“ in bivši modroznanstva profesor, kedar zve, kako strašno je presodil in obsodil njegovo „logiko“ slavni g. „Kon-

fusionsrat“. (Od one dobe nisem imel še prilike govo-riti z gosp. dr. Miklošičem.)

Saj je vendar z d-belimi pismenkami natisneno: „Predgovor prvi izdaji“ in „Predgovor drugi iz-daji“, a samo pod tem (drugim) predgovorom podpi-san sem jaz.

Ne morem si misliti, kako se je zgodilo, da je pri-pisal g. K. meni tudi prvi predgovor; kajti, premda pod prvim predgovorom ni podpisa, kakor ga ni bilo ni v prvi izdaji, saj to vé vsak dijak, da prvi pred-govor v kaki knjigi ne pripada druge izdaje vred-niku, a kako ne bi vedel tega... profesor!?

Da je g. K. res profesor, in to „klasičnih jezikov profesor“, odal se je sam s svojo to božno duhovito opombo o Eniju, Naeviju i Ciceronu, ki se pa zopet ne tiče mene, nego onega, kdor je spisal prvi predgovor. Vendar veljá i po mojih mislih o tem pri-podábljanju latinski pregovor: „Qui bene distinguit, bene docet“.

Kakor se kaže, misli g. profesor K., da je drugi izdatelj ali vrednik kake knjige odgovoren tudi za prvi to je prvega izdatelja predgovor? Čudna in prečudna misel! Kaj takega ni doživela menda še živa duša, od kar svet stoji.

Pa ne samo zarad prvega predgovora — tudi zarad osnove prve izdaje pika g. K. „blagovolno“ mene, čudeč se, kako je prišla narodna pesem „Pegam pa Lambergar“ ravno za Slomškom na vrsto, in to „brez vse (sic!) opazke (ohne alle Bemerkung) o narodnem toliko važnem pesništvu našem.“

Vprašajte g. dr. Miklošiča, ki ni meni odgovoren.

Jaz sem moral po višem nálogu (brez malega) dr-žati se Miklošičeve uredbe;*) zato sem pustil rečeno narodno pesem brez kake opazke ondi, kjer je bila, a vprav za njo pridél „slovstveni pregled“, kakor veli „Kres“, ki dodaje blagovoljno še to... „a mi mu moramo hvaležni biti, da je precej veliko nepripravnih sestavkov izpustil, nadomestivši jih z novimi.**)

Tako govori nestrasten, pravičen sodnik; ali g. K., ves razkačen, ker ni našel v drobni knjižnici (v devetih pôlah) vseh najboljih pisateljev, vpije zaničljivo: „Kdo bi se dalje ukvarjal s (tako) knjigo...!“

Naj povem tedaj prisiljen — samo braneč se — še toliko: ako se ne bi bil poganjal na „merodajnem“ mestu jaz za to (da treba zdaj, ker se je slovenska književnost tačas jako pomnožila, vendar kolikor toliko ugoditi osebojno in službeno razodetim že-ljam gg. strokovnjakov ter podati jim več berila na izbor), — pretiskalo bi se bilo staro berilo tako, kakoršno je bilo. — Premda so mi pa zve-zali dosti trdo roke, spravil sem v novo izdajo vendar (z životopisi vred) trideset beril več, nego jih je bilo v prvi, in to največ iz nóve dobe. Da je bilo vzpri-jetih največ neživih pisateljev ali „pokojnikov“, to se je zgodilo vzlasti po nekega g. strokovnjaka želji, zato ker se je strinjala tudi z gymn. načrtom l. 1849. in učnim črtežem (br. IV. b; na str. 150—4), ki pripo-

*) „Bezüglich der — ohne erhebliche Erweiterung des Umfanges des Buches — an dem Inhalte desselben etwa vor-zunehmenden Aenderungen wollen Eu. W. der Zustimmung des Herrn Hofrathes Dr. Franz Ritter v. Miklosich, dem das Buch vor der Approbation zur Einsicht vorgelegt werden wird, sich versichern.“ — Ministerium für Cultus und Unterricht Z. 4087 — 1881. (Pr. 15. apr. t. l, a izročil na odobravanje uže 31. maja.)
Pis.

**) Ne smemo pa zâbiti, da ondaj, ko so se nabirali spiski za prvo izdajo, ni bilo na svetlem še toliko za šolsko rabo pripravnih sestavkov, kakor jih je zdaj.
Pis.

*) Dobro vem, kdo je ta preblagi gospod, premda nisem popraševal nikdar po njem, niti sem koga naprosil za to.

roča za „književno-zgodovinsko berilo“ same „pokojnike“, *) — vsak lahko vgoni (vgane) zakaj.

Navzlic tej naredbi v gimn. osnovnem načrtu privzel sem vendar k poprejšnjim živim pisateljem po Miklošičevem vzgledu še nekoliko boljnih živih, in to samo zarad bolje ali lepše slovenščine.

Da jih nisem privzel še več, kakor bi jih bil sam rad, temu je bil kriv (poleg družih okolnosti) posebno — **pretesni prostor**, ki mi je bil odkazan.

Da je bilo samo na moje, nahajali bi se v sedanji knjigi poleg še večega števila narodnih pesem in (novo-) slovenskih pisateljev starše dobe — tudi vsi bolji in najbolji živi in neživi pisatelji nóve dobe; — a da sem smel (to se ve, v primernem času in po svoji volji) zložiti novo slovensko berilo za osmi gimn. razred, čitalo bi se v njem vse óno, kar je vrli naš gosp. P. Ladislav Hrovat svetoval uže l. 1861. v „Novicah“ na str. 337.

Predrzno sumnjičenje — da ne rabim ostreje besede — je tedaj to, kar mi očita blagi g. K., da se kaže v sedanji izdaji „slovensko slovstvo **nalašč** od uborne strani.“ (Konec prih.)

Mnogovrstne novice.

* Nič manj ko štirideset delniških društev (bank itd.) v Avstriji je sedaj v likvidaciji. Ubogi delničarji zastonj željno čakajo ugodne rešitve. Nam Slovencem sicer niso te banke v nobeno tolažbo, vendar vidimo, kako krivično so nas nemškutarji napadali takrat tudi o tem, ko je nesrečna banka „Slovenija“ likvidirati morala, kakor da bi ta banka edina bila, ki je po zapravljenosti na kant prišla!

* *Koliko je judov?* Po najnovejših poročilih je judov na vsem svetu 6 milijonov in 825.000. Po Rusiji, kjer jih je 1 milijon in 632.000, jih je največ na Avstro-Ogerskem, in sicer 1 milijon in 111.000. Na Poljskem jih je 780.000, — na Nemškem pa 512.160, v Ameriki le 308.000, — na Španjskem pa samo 1000. Srečna dežela! — Ker je poročilo o boji zoper žide v „Edinosti“ jako zanimivo iz mnogih ozirov, podamo je tudi svojim čitateljem. Glasí se tako-le: Sedanje ministerstvo je nekoliko zajezilo sleparije judov na sledeči način: Iskalo je, dokler je dobilo Rotšildom in drugim židom konkurenta in tega je našlo na Francoskem. Bontoux zastopa kapital vse bogatejše francoske aristokracije, duhovščine itd. Ta mož je ustvaril „Länderbank“, ki je desna roka sedanjemu ministerstvu, kupil je za svoje klijehte mnogo rudnikov in premogovih jam in pridobil si razne koncesije, sploh sloví danes Bontoux kot prva finančna kapaciteta, na katerega se naslanjajo interesi mogočnega kapitala katoliških konservativcev. Židje, njim na čelu mogočni Rotšild, začeli so na borzi v Parizu agitirati proti vsem vrednostnim papirjem, katere je spravil na trg Bontoux in resnično se jim posreči, da te papirje spravijo na vedno nižjo vrednost. A Bontoux ni spal; on gleda mirno, kako pada vrednost njegovih papirjev; a ob enem dá svojim agentom povelje, da jih kupujejo na tihem, kjer koli jih kaj dobijo. Tako je prišlo, da so skoro vsi ti papirji prišli v roke Bontoux-a. Rotšild ni zapazil tega manevra, ampak prodajal je tudi on te

papirje skrivnim agentom Bontoux-a, čeravno jih ni imel, misleč si: „saj jih kupim še ceneje, kedar bo čas izročiti jih“. Bliža se čas, ko ima Rotšild oddajati prodane papirje, a nikjer jih ni bilo dobiti. Zdaj še le izvé Rotšild, da je vse papirje pokupil Bontoux in stoprv sprevidi, v kako zanjko se je vjel. Bontoux pa, kakor edini gospodar svojih papirjev terjal je tudi visoko ceno in bi bil tudi lahko kurze tako vzdignil, da bi bil Rotšilda lahko uničil. V tej veliki zadregi gre Rotšild prosit pariškega vrhovnega škofa, da posreduje med njim in cerkvi udanemu Bontouxu in zadnji se udá, a poravnava je Rotšilda stala baje nad 60 milijonov, sam Dunaj je dobil na diferencijah svojih 14—16 milijonov. — Slišalo se je potem, da je James Rotšild nagloma umrl, a dobro podučeni pariški dopisniki trdé, da si je prerezal vrat zaradi velike zgube in še večje blamaže. — To je bila prava „Judenhetze“!

Glasbene novice.

* „26 *Tantum Ergo* za 4 glasove“, zložil in nabral P. Angelik Hribar, natisnil in založil Blaznik v Ljubljani.

Pri 7 številkah so imena skladateljev Schütky, Boeckeler, Schmidt, Ett, Šubigar, Mohr, Witt (debelo natisnjena imena kažejo boljše skladbe); 7 številk neznanih skladateljev je g. izdatelj nekoliko popravil (in to so ravno najslabše skladbe); izmed 12 izvirnih številk g. skladatelja Hribarja jih nam je velika večina jako povšeči (le v št. 14. naj pojeta basa v 1. in 17. taktu enoglasno). Cela ta zbirka je očitno namenjena za naše najslabše cerkvene zборе, in veljá le 70 kr. Čisti dohodek je dobrodejna podpora dijaški kuhinji. Sploh imamo uže toliko raznih skladeb ze cerkve, kakor tudi za čitalnice, da bi se smelo povsodi zabilježevati več vspeha vsestranskega pri našem slovenskem narodu. Na noge toraj! „Cerkveni Glasbenik“, „Glasbena Matica“ in domači naši izvrstni skladatelji skrbé za razne umotvore, sezajte pridno po njih in pojte na čast Bogu in národu!

Naši dopisi.

Marija Zvezda pri Banjaluki v Bosni na dan sv. Martina. — Stanovitno sem mislil in namerjal, da bom prihodnjo pomlad poklical kakih 30—50 družin iz kranjske dežele v Bosno, in uže sem imel kraj odbran ter kupčijo skoraj sklenjeno, samo pismo bi bilo še treba napraviti in potem novac brojiti prodajalcu. Turčin je bil trd in zvit, jaz pa sem bil dobro podučen, toraj se mi ni nič mudilo, zato sem še čakal in okoli pozvedoval, ter se popolno prepričal, da pretí Bosni glad in lakota ravno prihodnjo spomlad, ker je preteklo poletje strašna suša vso strn popalila, da so komaj četrtno navadne letine pridelali, in koruza je skor vsa in povsod neznano slaba; uže zdaj javkajo in zdihujejo, kaj bode spomladi? To me je začelo skrbeti in odstopil sem od svojega sklepa; letos ne bom klical nikogar v Bosno, zlasti ne siromašnih ljudi, katerim bi dragina kmalu požrla kak petdesetak več, kakor druga navadna leta, in toliko denarja se močno pozna majhnemu kupcu. Ako pa kdo želi uže to leto le-sem priti, tudi lahko pride, če ima potrebni denar v rokah, da si bo zamogel hišo postaviti in živež ter hrano oskrbeti. Da pa ne bi bil sam, ali kje tam med Turci in Bošnjaci, svetujem mu Maglaj na Vrbasu, 5 ur hoda od Stare Gradiške, ravno na sredi pota proti Banjaluki. Ta kraj se bode kmalu kmalu povzdignil! ker je tako zdrav, da po zagotovu vilu g. stotnika, ki ima eno sotnijo (kompanijo) v po-

*) „(Proben aus den karantanischen Fragmenten, aus Truber, Dalmatin); für die neuere Zeit Jarnik, Prešern u. a.“ Da ima „gimn. osnovni načrt“ tu v mislih same pokojnike, a ne živih pisateljev, uveriš se lahko iz opombe ondi na strani 149., kjer se čita . . . „mit Verschweigung der noch lebenden Schriftsteller.“ Pis.

milijonarji z obilnimi svojimi dohodki. Prav je tedaj storilo sedanje ministerstvo, da ni oprostilo še za 10 let južne železnice dohodarine, kakor je to storila ogerska vlada, ki pač tudi nič nima zapravljeti! Dežele: Dolnja Avstrija, Štajarska, Kranjska in Primorska pa morajo biti hvaležne, da jim bode dobajalo od te železnice vsako leto nekoliko tisoč goldinarjev za polajšanje davčnega bremena!

Slovstvene stvari.

Druga beseda o novi izdaji Miklošičevega

„Berila za osmi gimnazijalni razred“.

Poslal J. Navratil.

(Konec.)

„V teh [t. j. prvih pospešiteljev njenih t. j. nove naše literature] mesto je pa neki Navratilov prevod: „Hoja Evgenijeva prek planin“ doletela čast (tu je ta izraz na svojem mestu!) biti sprejetim v zbirko“. S tako čudno slovenščino pita g. K. svoje čitatelje ter vpije na videz ves srdit: „Kdo bi si mogel misliti, da izdatelj šolske knjige tolikanj zgreši pot objektivne sodbe!“ Na kratko: s temi besedami očita neskromni g. K. — meni „neskromnost“.

Da se je prof. Konfusionsrat utegnil potruditi in mojo izdavo primerjati prvi, pa bi se bil uveril, da je bil moj omenjeni prevod (a ž njim vred še več mojih spiskov) uže v Miklošičevi izdavi. Nekoliko mojih prevodov bilo je med njimi tudi nepodpisanih.

Izpustil sem iz svoje izdave (iz znanega uzroka) sam rad vse svoje spiske — brez tréh (podpisanih), ki so ostali v njej iz Miklošičeve izdaje. Kako rad bi bil izpustil še te tri, ter nadomestil z drugimi tujimi in boljimi, — pa na žalost... nisem smel; prekoračil bi bil sicer mejo, t. j. izpustil več nego polovico spiskov iz stare izdave, tako da se nova po pravici menda ne bi smela več imenovati: „druga izdava Miklošičevega Berila“.

Opravičuje pa moje ravnanje tudi vzgled, ki sta mi ga dajala slavna pisatelja in „slovenskih beril“ izdajatelja, katerima ni očital zato „neskromnosti“ do zdaj še živ krst. Oba sta zdaj po svojih zaslugah viteza; zoveta se: dr. Fr. Miklošič pa dr. J. Bleiweis.

„Kolikor ljudi, toliko čudi.“

Lahko, da mislijo nekateri tako kakor gosp. prof. Konfusionsrat; drugi so pa drugih misli in jako zadovoljni, da jim je kakega berila izdatelj pokazal tudi svojo pisavo, da vidijo in sodijo oni (a ne on), kakova je in koliko velja.

Je li to „neskromnost“?

Ako bi bilo „neskromno“ tako ravnanje, kakoršno mi očita g. K., ne bi smel nijeden „skladatelj“ v „besedi“, katero daje on, gósti nikake svoje skladbe. — A vendar se godí to često brez očitanja!

Premda me pa g. K. kara strašno, da se v berilu „slovensko slovstvo nalašč od uborne strani kaže“, *) brusi mi vendar pod nos, zakaj nisem priobčil nikakega primera — Andrejaševe pisave [da si pravim, da je 20 let po smrti tega pesnika samouka doletela dve izmed njegovih pesmi čast, da ji je ponemčil sloveči pesnik J. Gabr. Seidl].

Gosp. K. sodi po tem, da je nemški pesnik umél Andrejaševe pesmi bolje ceniti nego jaz, ki velim v

*) Naj se zahvalijo dotični pisatelji, kateri spadajo med boljše in najboljše, g. prof. Konfusionsratu za to blagovoljno presodbo!

predgovoru, da je i Andrejaševa pisava okorna, in da sem porabil tesni prostor rajši za boljo slovenščino.

Ne veste li g. Konfusionsrat, da se pristudi omikanemu človeku zbog nesnažne posode najbolja jed?

Kako Vam ugaja ta slovenščina iz Andrejaševih „Nedelcev“?

„Pregrešne pesmi se pojó,
Se raja po tabernah,
Nar huj pregrehe se godó (sic)
Še nar več ob nedélah.
Kdar se pa v cérkvi Bog česti
Skoz petje 'no žebranje
Per takih tamkaj ajfra ni,
Le smeh je in mermranje“.*)

Postavite pa pred tacega človeka isto jed v lepi snažni posodi, oj, kako mu bode v slast! — Vedel je to nemški pesnik ter postregel svoje rojake s tečno dušno hrano, podano jim v lepši posodi; opeknel se pa je slavni gosp. prof. Konfusionsrat s puhlo svojo „logiko“, in po pravici smemo reči: „Si tacuisses, philosophus mansisses“.

Kdor je več latinski književnosti, zato ni še več — slovenski.

Zato se pripeti jako lahko, da predrzen „neveščak“, kateri hoče osmésiti koga drugega, — osmeši sebe. — Tako se je zgodilo i našemu g. profesorju „klasičnih jezikov“, ki se siromak (vzlasti zbog starega Enija in Naevija) ni utegnil pečati s starimi slovenskimi berili za gimnazije.

On, ki se je slep delal moje vélike „gebundene maršrute“, to je, glušil se nalašč ónega važnega zagovora mojega v drugem predgovoru, — ni zanemaril ondi moje druge manje (da rečem zopet po njegovo) „gebundene maršrute“: „Držati se mi je bilo i pravopisa prejšnjega“. — Na svoj duhoviti (židovsko-časnikarski) način bléde še nekaj, kakor da bi se bil jaz izneveril svojemu „prepričanju“.

Da se ni g. K. baval toliko z Enijem in Naevijem, pa bi bil zasledil morda takih zagovorov, kakoršen je mej (glede „pravopisa“) tudi po drugih knjigah, in to pri takih pisateljih, katerim se ne more kratko ni malo očitati — „neznačajnost“. Tako se zagovarja sloveči g. Daničič (Vukjanec) v izvrstni svoji „Srbski sintaksi“ („u Beogradu“ 1858), zato ker je moral, da mu je smela knjiga samo na svet, po „državnem“ pravopisu rabiti zopet „debeli jer“ itd.

Tako toži tudi c. k. Terezijanske gimnazije ravnatelj dr. Al. Egger v predgovoru svojega nemškega berila (1880) za 4. razred srednjih šol, da je bil po ministerskem ukazu dne 28. januarija 1880. leta št. 724 prisiljen („genötigt“), „das h in Wahl, wohl, der Wortfamilie von rathen u. a. m. wieder herzustellen, das seit zwölf Jahren schon weggeblieben war, und manche Fremdwörter mit e zu schreiben itd.“ — A nijeden razumnik ni zameril niti Srbu niti Nemcu.**)

Vsem častitim gg. književnikom bodi tedaj povedano o tej priliki, da je samo po... neugodnosti stara pisava („vert“ namesto „vrt“ itd.) ostala še v drugi izdaji. Slavni gosp. dr. Miklošič uči še vedno, kakor je učil uže več let pred prvo izdajo istega „Berila“, da ima r tudi samoglasnikovo veljavo. Pa ni jaz se nisem izneveril poprejšnji svoji „uverjenosti“, objavljeni vsled lastne izkušnje po „Novicah“ uže l. 1865. (na 52. str.). Tam se čita tudi to, da je bil g. dr. Mi-

*) Iz prve Ahacljeve zbirke leta 1833. z bohoričico tiskane. Pis.

**) Kajti jedro je vsebina, pravopis pa le lupina. To nam kažejo vzlasti nemške šolske knjige; v dveh ne najdeš povse jednakega pravopisa. Pis.

klošič staro pisavo vzprijel v svoja berila samo zato, ker so se tedaj še premnogi spotikali nad novo pisavo.

Da se piše v drugi izdaji „pesmih“, a vendar „pesmami“ (nm. „pesmimi“), to ni nedoslednost, kakor misli vrli „Kres“, t. j. g. S., ki je prezrl menda na 18. str. drugo kratko opombo: „Pésma, pésem ali pō starem „pésen“ (ž.) S tem sem hotel povedati: vse te tri oblike so slovenske; zaradi lepoglasja pisal sem pa zdaj rajši „s pesmami“ nego „s pesmimi“. — Po mojih mislih gledajo zdaj nekateri preveč na „železno doslednost“, a premalo na „lepoglasje“, ki vrže dostikrat (tudi v drugih jezikih) pravilo ob tla. Prav je tedaj: „v pesmih“ in „v pesmah“, „s pesmimi“ in „s pesmami“, „lepih pesem“ in „lepih pesmi“. Pri rabi naj nas pa vodi lepoglasje; samo ne kujmo, za Boga, mile slovensčine po nepotrebnem — v železje! — Železne doslednosti ni in ne more biti tudi sicer v nijednem zgodovinskem berilu, pa ni v nemškem Eggerjevem (ki obsega v dveh zvezkih nad 960 strani, a naše samo 140 strani).

„Pesnik“ in „pevec“ — oboje veljá, kakor: „Dichter“ in „Sänger“ („varietas delectat“).

Ker se je počela knjiga zbog Miklošičeve tedanje bolehnosti in več drugih sitnosti prepozno tiskati, moral sem dajati „imprimatur“ mahom na vsak prvi posnetek; samo zato je ostalo v njej več manjih tiskovnih hib, ki si jih pa popravi lahko vsak dijak.

Hvala vam, gosp. S., še enkrat na resnični blagovoljnosti.

Neblagovoljni g. K. naj pa blagovoli vsaj zapisati si za uhó:

„Nekaj, Télemah, bode velévala lastna ti pamet.“ *)

Ozir po domovini.

Kostanjevica na Dolenjskem.

Zgodovinska črtica; spisal J. L.

(Dalje.)

Vojevoda Bernard bil je tudi velik pospešitelj in prijatelj cerkvam in samostanom. On je bil ustanovil 1234. l. tudi samostan Cistercijenzov v Kostanjevici, in sicer v spomin zmage, katero si je bil pridobil v boji zoper bamberskega škofa Eckberta in meranskega vojvodo. **) Samostan, kjer so živeli menihi po pravilih sv. Bernarda, se je začetkoma imenoval nemški „Frauen-Brunn“ (Zu Unser Frauen-Brunn). Ustanovno pismo (latinsko) o tem samostanu je pa datovano še le iz leta 1248. (1249). Kot priče se med drugimi nahajajo: Tomaž, župnik pri sv. Križi, Oton, župnik v Mokronogu, Bertold, župnik v Št. Jerneji, Engelbert (župnik ali graščak [?]) v Kostanjevici. Ali je bil ta samostan koj v tako velikanskem slogu sezidan, kakor se nam še dandanes dobro ohranjen kaže, ne vemo; verjetno je, kajti izvolil si ga je bil v počivališče sam vojevoda Bernard (umrl 1257. l.), ki je sè svojo soprogo Juto tu pokopan bil.

Bernardov naslednik je bil njegov sin Ulrik, kateri si je bil menda še le stalno prisvojil grad v mestu od kostanjeviških graščakov ali kastelanov.

Po Ulrikovi smrti (1269. l.) prizadeval si je njegov brat Filip (poznejši očač oglejski), da bi si bil prisvojil bratova posestva, katera je po Ulrikovi oporoki prevzel česki kralj Přemisl Otokar. Le-ta je prišel 1270. l. na Kranjsko, vzel v prvem naskoku

Ljubljano, šel takoj pred kamniški in kostanjevški grad, kjer pa ni naletel na nikakoršen upor.

V tem času je imela Kostanjevica gotovo uže naslov mesta in tudi mestne pravice, kar je utegnila vse dobiti od svojega največjega dobrotnika, omenjenega vojvode Bernarda. Mesto je bilo v 14. stoletju toliko važno, da se v zgodovini pri vseh znamenitih dogodkih takoj za Kranjem in Kamnikom imenuje.

Ko je na pr. vojevoda Rudolf IV., utemeljitelj Rudolfovemu, ki se je prvi začel namesto gospoda Kranjske vojevoda kranjski imenovati, naredil (1364. l.) dedne pogodbe s Česko, Goriško in drugimi, sedaj Avstriji pridruženimi deželami, morala so tudi kranjska mesta priseči, da se hočejo po teh pogodbah ravnati, in med temi mesti se poleg Ljubljane, Kranja in Kamnika imenuje tudi Kostanjevica. Tudi ona je izdala posebno pismo (hrani se v cesarskem hišnem arhivu), v katerem se zavezuje na omenjene dedne pogodbe. Na pismu je pritisnen mestni pečat v nebarvanem vosku. Ta pečat ima vkrog ta-le opis: „Sigillum. Civitatis. De Landestros(t).“ Črke so lapidarske in obdane z ovijalnimi črtami. Poslednja črka „t“ (ki morda ne spada neobhodno potrebno k besedi), je obdana z vitico (nekakošnim oklepajem) in je na pečatu naslonjena na znotranjo stran. Na sredi pa kaže pečat mestni zid z odprtimi okroglimi vrati in nad temi dva strešna vrha (Zinnen). Na vsakem konci zidú pa se dvigata enostropna stolpa s četerovogelnima oknomoma in nad tema naprej moleči strešni vrhi („Asgeladene Zinnengallerie“). Vse delo je pločnato in prav okorno. *) Po tem pečatu je soditi, da je bilo mesto v 14. stoletju z zidovjem in stolpi obdano ter kolikor toliko utrjeno. **) — Grad so pa imeli pod vlado Habsburžanov v lasti Frankipani, veleslavna in imovita stara plemenita rodovina v Primorju in na Kranjskem 1320. l. za njimi gospodje Svibenjski Schärferberg) 1329. l. naposled pa mogočni celjski grofje, ki so imeli tu svoje oskrbnike, na pr. od 1388.—1406. l. Alberta pl. Kozijaka. ***) Leta 1430. pa je izročil celjski grof Hermann poleg družih gradov tudi kostanjevški grad avstrijskim vojevodam, v katerih lastnini je stalo, od gradu neodvisno mesto uže prej. Mestu je 1435. l. (22. dné julija) potrdil vojevoda Friderik starejši mestne privilegije, in 28. dné julija istega leta je vojevoda Friderik mlajši podelil Kostanjevici v namestilo kvare, storjene po sovražnikih in nepokornežih (celjski grofje?), letni sejem v nedeljo po sv. Vidu in 14 dni časa za pribežališče (Freiung), to je, 14 dni po tem se je slehern lahko naselil v mestu, ako ga je vzprejelo). — Ko so se vneli vojni prepiri celjskih grofov in avstrijskega vojvode Friderika V., ki so 4 leta (od 1440.—1444. l.) vznemirjali izlasti slovenske dežele začeli so Celjski najprej v krški in kostanjevški okolici avstrijskim podložnikom nagajati. Celjskih grofov oskrbniki so jemali ljudem, spadajočim pod kostanjevško grajščino, živino in blagó, ter topli jih. Cerkev v Bušeči vasi, nemški Buschendorf (Dübschendorf v Dimčevi zgodovini berem za Buschendorf, kajti druge vasi s cerkvijo z enako glasečim se imenom v teh krajih ni), so čisto oplenili cerkvene oprave. Jurij

*) Dimitz.

**) Na levem bregu Krke proti Malencom se v dnu Krke vidi še dan danes zidovje. Po mojem mnenju je to zidovje nekdanjih trdnjav, a g. Abram, kostanjevški nadučitelj, meni, da je to zidovje od kakovega jeza, ki je branil zemljo trgati, češ, da začetkoma mesto ni stalo na otoku, da Krka še ni na obeh stranéh mesta tekla in je druge veje struga pozneje prekopala.

Pis.

***) Valvazor.

*) Po slovenskem prevodu „Homerove odiséje tretji spev“. Prevel V. K. (Glej v „Zori“ l. 1876 na 82. str.) Pis.

**) Valvazor.